

**UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA
FACULTATEA DE ISTORIE, GEOGRAFIE ȘI FILOSOFIE**

TEZĂ DE DOCTORAT

***ROMÂNIA ȘI LAGĂRELE DE PRIZONIERI ÎN
TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL***

- REZUMAT -

**Conducător științific:
prof. univ. dr. LUNGU CORNELIU-MIHAIL**

**Doctorand:
NEGOI BOGDAN**

**Craiova
-2010-**

În bogata istoriografie privitoare la primul război mondial, în studii și lucrări românești și străine, tema prizonierilor de război și a internaților civili nu a fost suficient analizată. În documentele vremii informațiile sunt rare și puțin cuprinzătoare, iar mărturiile unora dintre cei contemporani evenimentelor sau care au trăit calvarul captivității sunt amendate de o oarecare subiectivitate .

Deși România se pregătea intens în vederea intrării într-un război în care, după opinia primului său ministru, „avea interese mari și esențiale”, în timpul scurt al neutralității nu a putut depăși percepția corectă a celorlalți față de noi. Șeful guvernului britanic, Lloyd George, a prevăzut înfrângerea către care Aliații împingeau o Românie nepregătită, riscând „o a doua tragedie sârbească”. Astfel, este lesne de înțeles că interesul autorităților militare pentru gestionarea prizonierilor de război și a internaților civili s-a dezvoltat din mers. Însuși generalul Dumitru Iliescu, subșef al Marelui Cartier General, în anul 1916 mărturisea că armata se confrunta cu mari lipsuri.

În data de 18 martie 1915, a fost eliberat un ordin secret al Ministerului de Război prin care se solicita Secției a III-a să stabilească un plan de acțiune în vederea pregătirii unui eventual război. Drept urmare au fost mobilizate Biroul Operațiuni, Biroul Marină, Biroul Subzistență și Biroul Informații.

Au fost efectuate pentru diferitele ipoteze de război toate demersurile cu privire la concentrarea trupelor mobilizate prin centrele speciale, la zonele de concentrare și la gruparea lor în mari unități strategice și în armate. Toate au fost hotărâte, în ultimă instanță de șefii superiori ai Marelui Stat Major. Au fost pregătite, de asemenea, toate lucrările referitoare la apărarea frontierelor amenințate cu trupe de acoperire ce urmau a fi trimise încă din prima zi de mobilizare, cele privind concentrarea grosului forțelor, pornindu-se de la premisa că nu pot fi întreprinse operațiuni militare în acel interval de timp.

Ipoteza pusă în practică a fost BIII (cunoscută și ca Ipoteza „Z”) fiind definitivată în mai 1915. Prevedea întreprinderea unui război pe două fronturi operative și anume: pe frontul de nord și nord-vest, contra Austro-Ungariei și contra aliatai acesteia, Germania; pe frontul de sud, contra Bulgariei, în cazul în care acest stat ar fi manifestat ostilitate. În orice caz, dacă Bulgaria s-ar fi arătat nesigură și în momentul mobilizării noastre, se impunea mobilizarea tuturor forțelor necesare pentru lupta de pe frontul de sud.

Pe frontul sudic s-a apelat la o defensivă strategică, opunându-se eventualelor încercări de trecere a Dunării. Într-o a doua etapă, după debarcarea, înaintarea trupelor ruse în Dobrogea și alinierea la Cernavodă-Medgidia, urma să se treacă la o ofensivă limitată pe un aliniament de siguranță în adâncimea dispozitivului inamic (Rusciuk - Șumla - Varna).

Pe teatrul principal, era prevăzută o ofensivă pentru cea de-a zecea zi de mobilizare, fiind făcută în trei etape distincte, trebuind să se ajungă pe linia Ciucea-Caransebeș după 30 de zile. Prima etapă avea două direcții de înaintare: Brașov - Tg. Mureș și Rm. Vâlcea - Petroșani. După 20 de zile aliniamentul urma să fie pe valea Mureșului mijlociu a Armatei de Nord pentru confruntarea decisivă. A doua etapă avea ca scop eliberarea raioanelor Dej, Cluj, Turda și gruparea tactică în munții Apuseni. A treia etapă prevedea ca gruparea principală să intre sub o comandă unică și că se desfășurau acțiuni ofensive timp de nouă zile pe linia Cluj-Oradea-Debrețin până pe cursul mijlociu al Tisei.

Ipoteza „Z” repartiza 576.408 oameni dintre care aproximativ 420.000 pe frontul transilvănean și 142.000 pe frontul de sud (Armata III și Corpul V și artilerie la dispoziția Marelui Cartier General) Mai figurau 257.193 în interior pentru servicii de etape, școli, servicii sanitare.

*

* *

În anul 1912, prin Regulamentul Legii de organizare a Ministerului de Război, pe lângă Serviciul Personalului s-a înființat un Birou Statistic, care avea ca atribuții statistica recrutării și a infracțiunilor în armată. În anul 1915, Marele Stat Major a găsit absolut necesară înființarea unui „Serviciu” care trebuia să se ocupe cu studiile statistice indispensabile armatei. Marele Stat Major a propus Ministerului de Război înființarea pe lângă acest minister a unui Oficiu statistic militar. Astfel s-a înființat, în cadrul Ministerului de Război, o Direcție a Statisticii, instituție de sine stătătoare, numindu-se o comisie consultativă ce urma să stabilească atribuțiile.

Din cauza izbucnirii războiului, Direcția de Statistică a sistat lucrările propriu-zise iar întregul personal a fost dirijat în vederea executării muncii atribuții în legătură cu conflictul. Astfel, aceasta s-a ocupat de lucrările privitoare la prizonierii români și străini, internații civili, dispăruți, răniți și morți pe linia frontului.

Direcția de Statistică a Ministerului de Război a mai suferit reorganizări și transformări, devenind „secție” în anul 1919, ce aparținea de

Serviciul Personalului, atribuțiile rămânând însă aceleași, adică cele în legătură cu războiul. Ulterior, din Secție, a devenit Serviciu statistic.

Prin Înaltul Decret Regal nr. 2793 din 14 august 1916, s-au instituit pe lângă Direcția de Statistică din cadrul Ministerului de Război, două comisii care se ocupau de prizonierii de război, respectiv internații civili. Prin mai multe ședințe și întruniri, aceste comisii au stabilit normele de conducere ale centrelor de internare pentru internații civil și lagărele de prizonieri. În același timp, pe lângă Direcția de Statistică a mai luat ființă un Serviciu de prizonieri și internați civili și un Birou de informații și ajutor al prizonierilor de război români, devenit mai târziu serviciu.

Cum experiența statelor aflate deja în conflict dovedeau că activitatea birourilor din cadrul Direcției de Statistică se va amplifica foarte mult imediat după debutul ostilităților, se considera necesară pregătirea personalului și a materialelor. Activitatea Biroului de informații asupra prizonierilor de război avea două părți distincte: - una cu caracter pur informativ, referitoare la stabilirea identității prizonierilor străini făcuți de armata română și a celor români aflați în alte țări; - cea de-a doua, având caracter economic și administrativ, referitoare la darurile făcute prizonierilor, sumele de bani ce lise trimiteau, obiecte, testamente, etc.

Sarcinile Direcției Statistică au suferit modificări, odată cu izbucnirea conflictului, fiind demarate lucrările impuse de război în locul celor specifice pe timp de pace. Secțiunea prizonierilor și internaților civili viza întreținerea și întrebuințarea prizonierilor, personalul necesare administrării, contabilitatea și controlul financiar al depozitului, corespondența cu inamicul și cu reprezentanții săi neutri prin intermediul Crucii Roșii. Se mai aveau în lucru cenzura corespondenței prizonierilor precum și atribuțiile cu privire la prizonierii de război și internații civili români aflați al inamic.

*

* *

Situația de război a creat necesitatea acută de a crea și adapta regulamente și măsuri inexistente până atunci sau aflate într-o formă care nu se adapta realităților momentului. Existența unui conflict militar presupunea și o bază documentară și un regulament riguros cu privire la prizonierii de război iar România nu avea așa ceva.

Anterior anului 1914, România mai încheiase tratate comune sau bilaterale cu privire la situația și tratamentul prizonierilor și răniților. O asemenea convenție s-a încheiat cu Imperiul Otoman la 23 noiembrie 1878, devenită lege la 13 aprilie 1879. România a semnat Convenția și Protocolul de la Geneva, referitoare la îmbunătățirea regimului răniților și bolnavilor în armatele aflate în campanie.

În urma „Raportului ministrului Secretar de Stat al Departamentului de Război, nr.1”, regele Ferdinand a înaintat, la data de 14 august 1916, prin Înalt Decret Regal, înregistrat cu nr. 2793, „Regulamentul asupra prizonierilor de război”. A fost publicat în Monitorul Oficial nr. 20 din 22 august 1916. Regulamentul era structurat în șase capitole și se baza, în cea mai mare parte, pe prevederile Convenției de la Haga, din anul 1907. În prima parte a regulamentului erau tratate teme legate de beligeranți și statutul acestora iar în cea de-a doua parte urma statutul propriu-zis.

La 21 august 1916, Biroul prizonierilor de război a înaintat depozitelor de prizonieri Brăila, Tecuci, Galați, Șipote, Ișalnița și Hagieni, o serie de norme referitoare la internarea prizonierilor. În principiu, ofițerii și soldații prizonieri trebuiau să fie internați în localuri separate, astfel încât să nu se poate comunica între ei. Toți prizonierii de naționalitate română erau internați separat, ceilalți fiind internați la comun.

Regulamentele de ordine interioară ale activității în lagărele de prizonieri prevedeau și acopereau toate aspectele vieții, conform legilor și regulamentelor românești în condiții de război. Existau regulamente privitoare atât la statutul prizonierilor și activităților acestuia cât și la personalul depozitelor (comandanți, ofițeri, funcționari, personalul de gardă), care se ocupa de administrarea acestora.

La 4/17 ianuarie 1917 s-a încheiat „Convenția asupra schimbului de prizonieri de război invalizi. Din partea Puterilor Centrale a participat o delegație pusă sub președinția Comandantului von Mackensen. Delegația română era compusă din mr. Mitilineu, cpt. Bănescu, cpt. Tabacovici și dr. Sutoianu. A fost redactat în câte 6 exemplare în limba germană și română.

Totodată, în cadrul Marelui Cartier General a fost organizat un „birou al pierderilor”. Rapoartele pierderilor suferite de trupă pe front, primite la Marele Cartier General, erau trimise Direcției statistice. Erau cuprinse toate pierderile suferite pe front: morți, răniți și dispăruți. Până la sfârșitul anului 1917, listele de prizonieri cuprindeau 104.118 nume, alcătuite sumar și nesistemate.

La începutul campaniei 1916-1918, odată cu centrele de internați civili au luat ființă și lagărele de prizonieri. Primele lagăre de prizonieri au fost organizate la Tecuci, Bârlad, Galați, Șipote, Ișalnița, și Vaslui.

Din cauza schimbării permanente a liniei frontului și apoi a retragerii, rețeaua de lagăre și centre de internați a cunoscut la rândul ei transformări, fiind structurată în centre organizate de români pentru prizonierii de război civili, centre pentru supușii străini, fie ei și români sau alte naționalități, aflați pe teritoriul țării noastre; lagăre de prizonieri români, multe dintre ele organizate, în urma retragerii, pe teritoriul ocupat de inamic.

În august 1916 s-au înființat centrele pentru internarea străinilor, având la conducere un director al regiunii de internați. Pentru început s-a organizat la Slobozia, în Bărăgan, „Regiunea de internare Slobozia”. După ce în sud s-a instalat regimul de ocupație al inamicului, spre finalul anului 1916, instituția care se ocupa cu internarea cetățenilor străini aflați în România a fost transferată în Moldova, unde au fost organizate Regiunile de internare Sud (Huși) și Nord (Dângeni). Regiunile erau împărțite în „subregiuni”, „centre” și „subcentre”. Din ianuarie 1917 comandanții centrelor de internare au primit din partea Ministerului de Război și a Comisiei internaților civili, un set de instrucțiuni privitoare la locuințele, hrana, starea de sănătate și regimul zilnic al celor internați. În fiecare centru s-a înființat câte un comitet ales de și dintre internați, un adevărat „sfat al internaților”, format din 5-10 membrii, care se îngrijeau de nevoile internaților și luau măsuri de ameliorare a stării acestora. Centrele de internare din Bărăgan erau organizate la: Bora, Sudiți, Țândărei, Macavei, Ograda, Urziceni, Mărculești, Acsintele, Aliexeni, Frumușica, Bucu, Cosâmbești, Monasia, Perieți, Ciulnița, Andrășești, Căănăști, Bohaci.

În data de 12 august 1916, Marele Stat Major a înaintat Ministerului de Război, Direcția Statistică, „Situația numerică a dezertorilor și refugiaților armatelor beligerante”, aflați încazarmați în taberele regionale Șipote și Ișalnița la data de 1 august 1916. Totalul era de 2 locotenenți, 2 sub-locotenenți, 8 cadeți, 18 plutonieri, 40 sergenți, 64 caporali și 1499 soldați.

*

* *

Regimul greu de detenție al ofițerilor și soldaților era comparat, în multe situații cu cel al vitelor, existând diferențe în funcție de naționalitate și de grad, între prizonierii englezi și francezi pe de o parte, și cei ruși și români pe de altă parte. Sub pretextul că aceștia din urmă sunt obișnuiți cu o viață mai puțin confortabilă, au fost lăsați fără adăpost.

Cauzele principale ale mortalității erau generate, în cea mai mare parte, de epuizarea fizică datorată prostului tratament, lipsa de hrană și îmbrăcăminte, excesul de muncă, transporturile lungi și epuizante, de la lucrări la „câmpurile de concentrare”.

Tendința autorităților germane de a condamna la distrugere lentă a prizonierilor francezi și englezi a fost oprită prin activitatea unei delegații neutre, prin concursul larg de ajutoare în alimente și prin eventuale represalii asupra propriilor prizonieri. De aceste măsuri nu au beneficiat și prizonierii români, fiind aproape abandonați de către patrie. La un număr egal de

prizonieri, români au înregistrat în numai patru luni, același număr de decedați pe care belgienii l-au raportat în patru ani.

În 1918, prin intermediul Crucii Roșii Internaționale, au fost culese liste cu numele a peste 135.000 prizonieri români capturați de armatele inamice (81.540 în Germania, 33.975 în Austro-Ungaria, 13.590 în Bulgaria și 6.795 în Turcia. Pe teritoriul ocupat, listele cu prizonieri cuprindeau 51.783 nume. Dintre aceștia, 17.500 au fost eliberați, fiind muncitori agricoli și trimiși să continue munca pe ogoare. În același an, s-a reușit o reprezentare destul de exactă a pierderilor, date rezultate din actele oficiale ale Statisticii: mobilizați 1.285.000, morți și dispăruți 255.300, răniți 90.379, prizonieri 161.408. Analize ulterioare au rectificat numărul prizonierilor: în Germania 147.891, în Austro-Ungaria 51.000, în Bulgaria 25.000 iar în Turcia 6.000. Totalul se ridică la aproximativ 230.000 de oameni.

Stabilirea cât mai exactă a numărului de prizonieri a constituit elementul principal care s-a avut în vedere la repatrierea soldaților români capturați sau a celor căzuți în luptă. Guvernul român a analizat cu realism situația politico-militară a României și, în ciuda dorințelor aliaților săi care aveau interesul direct de a menține un front în sud-estul Europei, au început tratativele de armistițiu la sfârșitul lunii noiembrie 1917. La 9 decembrie s-a semnat armistițiul provizoriu de la Focșani. Trei luni mai târziu, la 5 martie 1918, România semna prin reprezentanții săi, preliminariile păcii de la Buftea iar la 7 mai, pacea de la București.

Conform convenției încheiate de către statul român cu țările inamice la 23 martie 1918, trebuia să înceapă schimbul de prizonieri cu Puterile Centrale. Germanii se sustrăgea însă sistematic de la clauzele prevăzute în documentele oficiale, argumentul său principal fiind acela că avea în continuare forță de muncă, aceasta venind în mare parte de la prizonierii de război. Au fost repatriați 2.191 prizonieri infirmi și invalizi. Până în luna iulie 1918, din surse ale Direcției de Statistică, evidența românilor repatriați arăta astfel: Germania - 1661 ofițeri / 3697 trupă; Bulgaria - 729 ofițeri / 11.000 trupă; Turcia - 6 ofițeri / 1.000 trupă; Austro-Ungaria - 472 ofițeri / 33.92 trupă. În 1919 existau 11 locații internaționale unde se aflau misiuni militare românești ce rezolvau problemele referitoare la repatrierea prizonierilor.

Începând cu anul 1918, întreaga operațiune de repatriere a prizonierilor internați în Rusia a trebuit regândită. Prin neparticiparea Rusiei la Conferința de Pace de la Paris, drumul contactelor directe sau indirecte cu noua putere sovietică de la Moscova a rămas liber. Fie direct, fie prin intermediul altor state sau organisme internaționale (Comitetul Internațional al Crucii Roșii, Liga Națiunilor), statele care au avut militari ca prizonieri în

Rusia au fost obligate, începând cu 1919, să înceapă cu aceasta negocierile referitoare la repatrierea. Prizonierii de război proveniți din fostele armate ale Puterilor Centrale existenți în Extremul Orient, erau răspândiți în trei teritorii care, din punct de vedere politic, nu aveau legături unul cu altul: China, Siberia Centrală și Siberia Orientală. Mulți dintre aceștia nici nu se mai aflau în lagăre ci erau împrăștiați ca muncitori în mine sau prin sate, lucrând la particulari sau întemeindu-și propriile gospodării și familii. Din cauza distanțelor mari, a lipsei comunicațiilor și informațiilor, cei mai mulți dintre prizonieri nici nu știau cărui stat aparțin, fiind foarte neîncrezători și sceptici față de transformările din Europa.

Strângere prizonierilor de război se făcea prin primirea, concentrarea și expedierea lor spre Vladivostok, de unde erau trimiși în țară. Aceste proceduri se făceau prin intermediul unor centre de triaj: Cita, Madjuria, Harbin și Habarovsk.

Numărul corect al prizonierilor români făcuți de armatele inamice a fost multă vreme incert din cauza impreciziei listelor de prizonieri sosite la Marele Cartier General. Alcătuite sumar sau nesistemizate acestea erau imposibil de a fi utilizate. Dincolo de cifrele furnizate de Serviciul Statistic al Armatei, au ajuns în țară date tot mai numeroase privitoare la regimul greu de detenție al ofițerilor și soldaților.

Repatrierea prizonierilor a fost una dintre problemele prezente pe agendele de lucru ale diplomaților prezenți la Conferința de Pace de la Paris. Pe lângă Secretariatul General al Conferinței de Pace s-a înființat Comisia specială pentru toate chestiunile privitoare la prizonierii aliați. În activitatea de repatriere s-au implicat direct Comitetul Internațional al Crucii Roșii și Înalțul Comisariat al Ligii Națiunilor. În fiecare dintre statele participante s-au constituit comisii de repatriere, cu obiectivul limitat la coordonarea repatrierii prizonierilor de război și a internaților civili.

După primul război mondial, România a ținut să lase în memoria colectivă europeană câte ceva din prezența românească în tranșeele marii încleștări. A ridicat în Franța, Germania, Austria și în alte state, monumente comemorative create de sculptori ca Oscar Han, Miliță Pătrașcu, plăci memoriale și acțiuni omagiale, slujbe comemorative onorate de prezența suveranilor și a unor înalți demnitari și personalități reprezentative ale vieții politice, militare și științifice. Toate au fost dedicate jertfelor pe care poporul român le-a dat în lupta pentru independență și unitate națională în anii 1916-1918.